

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Charlotte Brontë
JANE EYRE

Ovaj roman deo je svetskog javnog književnog dobra.
S obzirom na nemogućnost stupanja u kontakt sa autorom prevoda ovog romana, Vulkan izdavaštvo d.o.o. objavljuje spremnost davanja nadoknade onima koji mogu dokazati da imaju prava na prevod ovog dela.

ISBN 978-86-10-01611-6

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

DŽEJNEJR

ŠARLOT BRONTE

Prevela Radmila Todorović

Beograd, 2016.

Toga dana nije se moglo misliti na šetnju. Doduše, ujutro smo lutali čitav sat kroz ogolelo šipražje, ali posle večere (kada nije bilo gostiju, gospođa Rid večeravala je ranije) hladan zimski vetar navukao je tako tamne oblake, a kiša je tako prodirala do kostiju, da je svaki izlazak iz kuće bio nemoguć.

A meni je bilo milo: nikada nisam marila za duge šetnje, naročito u studene dane. Strašno mi je bilo da se kroz ledeni suton vraćam kući promrzlih ruku i nogu, i ojađena srca zbog grdnji dadilje Besi i poniženja usled osećanja da sam nešto niže od Elajze, Džona i Džordžijane Rid.

Pomenuti Džon, Elajza i Džordžijana bili su sada šćućureni oko svoje mame u salonu. Ona je ležala na sofi kraj vatre i, okružena svojim ljubimcima (jer nije bilo ni svađe ni plača), izgledala je savršeno srećno. Mene je oslobodila toga da se pridružim toj grupi, rekavši mi da žali što je prinuđena da me drži na odstojanju sve dok ne čuje od Besi, a i sama se ne uveri, da nastojim da se ponašam više kako detetu priliči i steknem društvenije i privlačnije držanje, lakše, iskrenije i prirodnije nego što je bilo moje. Ona zaista mora da me liši povlastica namenjenih samo maloju deci kojoj je sudbina bila naklonjena.

„Šta kaže Besi da sam uradila?“, upitah.

„Džejn, ja ne trpim zapitkivanja i prepirke. Ima nečeg nepristojnog kad se dete tako ponaša prema starijima. Skrasite se negde, i dok ne naučite da budete ljubazniji, ćutite.“

Mala trpezarija nalazila se pokraj salona i ja se ušunjah unutra. Tu je bila biblioteka. Brzo sam uzela jednu knjigu sa slikama. Sela sam u nišu kraj prozora, podivši noge kao Turčin i, pošto sam navukla crvenu zavesu, ostala sam tako potpuno sama.

Gusti nabori crvene draperije zaklanjali su mi pogled zdesna, s leve strane štitila su me prozorska okna, ali me nisu razdvajala od sumornog novembarskog dana. S vremena na vreme, dok sam prevrtala listove knjige, posmatrala sam to zimsko popodne. U daljini se pružao prostor u kome se magla mešala sa oblacima, bliže se video mokri travnjak i šiblje povijeno olujom, dok je u prozore šibala neprekidna kiša nošena besnim vetrom.

Vratih se knjizi. Bila je to Bevikova *Istorija ptica u Velikoj Britaniji*. Svakako, predgovor me nije mnogo zanimao, pa ipak, iako sam bila dete, nisam mogla da pređem preko izvesnih uvodnih strana. Na njima se govorilo o skrovištima morskih ptica, o „usamljenim stenama i rtovima“ na kojima su one boravile, o obali prema Norveškoj, koja je bila načičkana ostrvima od Lindenesa ili Neza do Severnog rta:

„Gde Severni okean u burnom talasu vri oko golih, setnih ostrvaca dalekog Tula; gde između Hebrida Atlantski okean val pomamni baca.“

Isto tako, nisam mogla neopaženo da pređem preko opisa pustih obala Laplanda, Sibira, Špicbergena, Nove zemlje, Islanda, Grenlanda, „s prostranim Arktičkim pojasom i onim napuštenim predelima jednoličnih prostora tog rezervoara leda i snega, gde čvrsta ledena polja, naslagana vekovnim zimama, kao staklena kora na vrhovima alpskih glečera, okružuju pol, nagomilavajući oštre i jake zime“. Zamišljala sam sve ovo na svoj način: ta bela prostranstva smrti, nejasna kao svi upola shvaćeni pojmovi koji mračno plove kroz dečji mozak, ali su neobično upečatljivi. Reči i vinjete na tim stranama predgovora isticale bi: stenu koja se usamljeno uzdiže na uzburkanom moru; slomljen brod nasukan na pustu obalu; hladni ave-tinjski mesec koji kroz pukotine oblaka izviruje na ostatke lađe koja tone.

Ne mogu da kažem kakvo me osećanje obuzima gledajući to mirno i pusto groblje pokraj crkve, sa usamljenim spomenicima, opasano porušenim zidom; gledajući kapiju, ona dva drveta, onaj niski vidik i mlad mesec koji se pomaljao svedočeći o smiraju dana.

Za dva nepomična broda, ukočena na ustajalom moru, verovala sam da su morske utvare.

Preko slike koja je prikazivala đavola kako pričvršćuje lupežu torbu na leđa brzo sam prešla: to je bila slika užasa.

Kao i stvar sa crnim rogovima što je ravnodušno sedala na steni gledajući udaljenu svetinu oko vešala.

Svaka slika predstavljala je neku priču, često zagonetnu mome nerazvijenom shvatanju i nepotpunim osećanjima, pa ipak, uvek duboko zanimljivu kao i Besine priče, koje bi ona ponekada pričala u zimskim večerima, kada bi se desilo da je dobro raspoložena, i kada bi, donevši nešto za peglanje u dečju sobu, dozvolila da sednemo kraj nje. Tada bi, peglajući čipke gospođe Rid ili nabirajući karnere na njenoj noćnoj kapi, napajala našu budnu pažnju ljubavnim odlomcima i avanturama iz starih vilinskih priča i drevnih balada ili (kako sam docnije otkrila) delovima iz *Pamele* i *Henrija, grofa od Morlanda*.

S knjigom na kolenu, bila sam srećna: bar srećna na svoj način. Bojala sam se samo da me neko ne prekine. To je ubrzo došlo. Vrata trpezarije se otvoriše.

„Uh, gospođo sanjalice!“, uzviknuo je Džon Rid. Zatim je zastao: našao je sobu praznu.

„Gde li je, dođavola?“, produži on. „Lizi! Džordži!“, (zvao je sestre), „Džejn nije ovde: recite mami da je istrčala na kišu. Životinja jedna!“

„Dobro je što sam navukla zavesu“, pomislila sam, i iz dna duše poželela da ne pronade moje skrovište, a Džon Rid ne bi ga nikada ni pronašao, jer nije bio mnogo pronicljiv. Međutim, Elajza je promolila glavu kroz vrata i odmah rekla:

„Ona je sigurno u prozoru, Džone.“

Odmah sam izašla, jer sam zadrhtala pri pomisli da me Džon izvuče iz skloništa.

„Šta želite?“, upitah nespretno i bojažljivo.

„Recite: 'Šta želite, gospodine Ride?'“, bio je odgovor. „Hoću da dođete ovamo“, i pošto je seo u fotelju, dao mi je rukom znak da pridem.

Džon Rid bio je učenik od četrnaest godina (bio je, dakle, četiri godine stariji od mene, jer meni je bilo deset), širok i krupan za svoje godine, tamne i bubuljičave kože, grubih crta na širokom licu i glomaznih ruku i nogu. Za stolom je imao običaj da se prejede, zbog čega je često bolovao od žuči; imao je mutne i krmeljive oči i opuštene obraze. Trebalo je da sada bude u školi, ali ga je mama dovela kući na mesec-dva, „zbog njegovog nežnog zdravlja“. Gospodin Majls, učitelj, tvrdio je da bi on bio zdraviji da je od kuće dobijao manje kolača i slatkiša; međutim, majčino srce odbacilo je tako grubu pomisao i slatko se obmanjivalo time da je Džonovo žutilo na licu dolazilo od preterane marljivosti, a možda i čežnje za kućom.

Džon nije imao mnogo nežnosti ni za majku ni za sestre, a prema meni je pokazivao otvorenu netrpeljivost. Kinjio me je i kažnjavao ne dva-tri puta nedeljno, ne jednom ili dva puta dnevno, već neprestano. U meni se sve bunilo čim bi mi prišao. Bilo je trenutaka kada sam bila zastrašena užasom koji mi je ulivao, jer nisam imala kome da se obratim da me zaštiti od njegovih pretnji i proganjanja: posluga nikako nije želela da uvredi svoga mladog gospodara uzimajući me u zaštitu, a gospođa Rid bila je slepa i gluva kada je o meni reč. Ona ga nikad nije videla kako me udara ili muči, mada je on to činio baš u njenom prisustvu, najčešće iza njenih leđa.

Slušajući Džona, prišla sam mu bliže. Puna tri minuta plazio se na mene koliko god je mogao. Znala sam da će me ubrzo udariti, i dok sam sa strahom očekivala udarac, nisam mogla a da ne pomislim na odvratan i ružan izgled onoga od koga ću ga dobiti. Ne znam da li je pročitao taj osećaj na mom licu, jer me je odmah, bez ijedne reči, lupio iznenada i snažno. Zateturala sam se, a kada sam povratila ravnotežu, ustuknula sam korak-dva od njegove stolice.

„Eto vam za drskost kojom ste malopre odgovorili mami“, reče on, „i za vaše podlo skrivanje iza zavese, i za onaj pogled od pre dva minuta, pacove jedan!“

Naviknuta na uvrede Džona Rida, nikada mi ni na um nije palo da mu odgovorim. Brinula sam se samo kako ću da izdržim udarac, koji će svakako uslediti posle uvrede.

„Šta ste radili iza zavese?“, upita me on.

„Čitala sam.“

„Pokažite knjigu.“

Vratih se do prozora da je uzmem.

„Vi nemate prava da uzimate naše knjige. Vi zavisite od nas, kaže mama, nemate para, otac vam nije ništa ostavio. Trebalo bi da prosite, a ne da živite ovde s gospodskom decom kao što smo mi, i da jedete isto što i mi, i da nosite haljine koje vam mama kupuje. A sada ću vam pokazati kako smete da pustošite moju biblioteku. Ona je moja, cela kuća je moja, ili će biti moja za nekoliko godina. Idite i stanite kraj vrata, dalje od ogledala i prozora.“

Poslušah ga, iako nisam odmah shvatila njegovu nameru, ali kada sam videla kako je podigao knjigu i nanišanio, nagonski sam odskočila

u stranu, viknuvši u pomoć, pa ipak ne dovoljno brzo: knjiga je pole-
tela, pogodila me i ja sam pala, udarila glavom o vrata i rasekla se. Krv
je pocurila iz rane, a bol je bio oštar. Moj užas prevazišao je vrhunac i
obuzela su me druga osećanja.

„Gadni, svirepi dečko!“ rekoh. „Vi ste ubica, vi ste isto što i gonič ro-
bova, vi ste što i rimski imperatori!“

Čitala sam Goldsmitovu *Istoriju Rima* i stekla svoje mišljenje o Ne-
ronu, Kaliguli i drugima. Tako sam u tišini i svojoj usamljenosti pravila
poređenja, ne misleći da ću ih ikada glasno izgovoriti.

„Šta? Šta?“ uzviknu on. „Da li vi to meni kažete? Čujete li, Elajza i
Džordžijana? Zar da ne kažem mami? Ali najpre...“

Pritrčao mi je. Osetila sam kako me je ščepao za kosu i ramena i po-
čeo da me tuče. Doista sam videla u njemu tiranina, ubicu. Osetila sam
kako mi kap-dve krvi klize niz vrat, i oštar bol. Ti osećaji su za trenutak
nadvladali strah i ja ga izbezumljeno dočepah. Ne znam šta sam radila
rukama, ali on uzviknu: „Pacove! Pacove!“ i zaurla u pomoć. Ta pomoć
nije bila daleko: Elajza i Džordžijana otrčaše po gospođu Rid, koja je bila
na spratu. Ona se ubrzo pojavi u pratnji Besi i sobarice Abot. Rastavile
su nas. Čuh reči:

„Gospode! Kakva furija, da se tako baci na gospodina Džona!“

„Da li je iko ikada video takvo besnilo?“

Zatim je gospođa Rid dodala:

„Odvedite je u crvenu sobu i zaključajte je.“

Četiri ruke smesta su me zgrabile i odnele gore.

Odupirala sam se celim putem. Bilo je to nešto novo s moje strane i ta
okolnost samo je još više pogoršala ružno mišljenje koje su Besi i gos-
pođica Abot želele da imaju o meni. U stvari, bila sam van sebe, kako to
Francuzi kažu: videla sam da mi je trenutak besa doneo neobičnu kaznu
i, kao svi pobunjeni robovi, u očajanju sam odlučila da idem do kraja.

„Držite joj ruke, gospođice Abot, ona je kao pobesnela mačka.“

„Zar vas nije stid?“, uzviknu sobarica. „Kakvo užasno ponašanje, gospođice Ejr, da udarite mladog gospodina, sina svoje dobrotvorke. Vašeg mladog gospodara!“

„Gospodara? Kako je on moj gospodar? Da li sam ja njegova služavka?“

„Ne, vi ste još manje od služavke, jer vi ne zarađujete za svoje izdržavanje. Tako, sedite tu i razmišljajte o svojoj neposlušnosti.“

Grdeći me tako, donele su me u sobu koju je gospođa Rid odredila, i bacile me na stolicu. Moja prva misao bila je da se naglo oduprem, ali njihove ruke namah su me zgrabile.

„Ako ne sedite mirno, vezaćemo vas“, reče Besi. „Gospođice Abot, pozajmite mi vaše podvezice, jer će moje odmah pući.“

Gospođica Abot okrenula se da sa svoje debele noge skinе traženu vezu. Ove pripreme za vezivanje i ostale pretnje nisu me naročito uzbuđivale.

„Ne skidajte ih“, uzviknuh; „neću se ni pomaći.“

Da bih to potvrdila, stegla sam stolicu rukama.

„Pazite šta radite“, reče Besi, i kada se uverila da popuštam, prestala je da me steže. Ona i gospođica Abot tada su stale prekrštenih ruku, posmatrajući me sumnjičavo, kao da su se pobojale da nisam pri čistoj svesti.

„Ona to dosad nije radila“, reče najzad Besi, okrenuvši se gospođici Abot.

„Ali je oduvek imala taj bes u sebi“, bio je odgovor. „Često sam iznosila gospođi svoje mišljenje o njoj, i gospođa se složila sa mnom. Ona je vrlo pritivorna. Nikada još nisam videla da se devojčica njenih godina tako vešto pretvara.“

Besi nije odgovorila, ali posle jednog trenutka obratila mi se: „Trebalo bi da uvidite, gospođice, da mnogo dugujete gospođi Rid. Ona se stara o vama; kada bi vas ostavila, morali biste da idete u sirotište.“

Na to nisam imala šta da kažem. To nije bilo ništa novo za mene. Moje prve uspomene bile su vezane za nagoveštaje iste vrste. Ovaj prekorač moj zavisnosti postao je kao neka nejasna žalba, koja mi je brujala u ušima, vrlo bolna i uvredljiva, ali malo razumljiva. Gospođica Abot se pridruži:

„Ne bi trebalo da stavljate sebe u istu ravan s gospođicama Rid i gospodinom Ridom zato što vam je gospođa ljubazno dozvolila da budete s njima odgojeni. Oni će jednog dana biti vrlo bogati, a vi nemate ni pare; treba da ste ponizni i da pokušate da budete što ljubazniji prema njima.“

„Ovo vam govorim za vaše dobro“, dodade Besi blažim glasom, „trebalo bi da se potrudite da budete ponizniji i uslužniji, i tek onda mogli biste da se osećate ovde kao kod kuće. Međutim, ako ostanete samovoljni i grubi, uverena sam da će vas gospođa oterati.“

„A i Bog će je“, rekla je gospođica Abot, „kazniti: Mogao bi je pokositi u sred jednog od njenih napada besa, a gde li će onda završiti? Hajdemo, Besi, ostavimo je: Ni za šta na svetu ne bih njeno srce imala. Pomolite se, gospođice Ejr, kada ostanete sami; jer bi, ako se ne pokajete, nešto zlo moglo dobiti dozvolu da se spusti niz dimnjak i odnese vas sa sobom.“

Otišle su, zaključavši vrata.

Crvena soba bila je uvek prazna, vrlo retko je neko spavao u njoj. Mogu reći – skoro niko, osim kada bi slučajno naišli gosti u Gejtshed hol, bila bi iskorišćena za gostinsku sobu, iako je bila najveća i najsvetčanija u zamku. Postelja, s masivnim stubovima od mahagonija, pokrivena zavesama od tamnocrvenog damasta, stajala je kao šator nasred sobe; dva velika prozora sa uvek navučenim zavesama imala su iste crvene draperije; ćilim je bio crven; sto u podnožju postelje takođe prekriven jarkocrvenom tkaninom, dok su zidovi bili nešto bleđi, s ružičastim prelivom. Orman, toaletni sto i stolice bili su od starog, tamnog mahagonija. Samo su se beli jastuci i pokrivač izdvajali u ovoj tamnoj sobi. Široka, mekana fotelja, isto tako bela, bila je pokraj postelje, i s malom stolicom učinila mi se kao neki bleđi presto.

Bilo je hladno u toj sobi, jer se vatra u njoj retko ložila; bilo je mirno, jer je bila daleko od dečje sobe i kuhinje; izgledala je svečano, zato što se znalo da se u nju retko ulazi. Samo je subotom ulazila sobarica da sa ogledala i nameštaja obriše prašinu nakupljenu preko nedelje. I sama gospođa Rid vrlo je retko posećivala ovu sobu, katkad u nameri da pregleda tajnu fioku u ormanu, gde je držala izvesne papire, kovčežić s nakitom i jednu minijaturu svog pokojnog muža. U tim poslednjim rečima ležala je tajna crvene sobe i draž koja ju je činila usamljenom uprkos njenoj veličini.

Gospodin Rid umro je pre devet godina: to je bila soba u kojoj je izdahnuo; tu je ležao na odru; odatle je njegov kovčeg bio iznesen, i od toga dana neka vrsta kobnog osvećenja sačuvala ju je od čestih poseta.

Sedište na kome su me ostavile Besi i zla gospođica Abot bio je nizak otoman pokraj mermernog kamina. Postelja se dizala ispred mene. Desno je bio visok, taman orman čija su uglačana vrata prelamala odbleske predmeta u sobi; levo, prozori zagušeni draperijama i veliko ogledalo između njih ponovno su isticali veličanstvenost postelje i sobe. Nisam bila sigurna da li su zaključale vrata, i kada sam se usudila da se pokrenem, ustala sam i prišla da vidim. Nažalost, nijedna tamnica nije bila bolje zaključana. Vraćajući se, morala sam da prođem pored ogledala, i moje zasjenjene oči nehotice su se zagledale u njegovu dubinu. U toj nestvarnoj slici sve je izgledalo hladnije i tamnije nego u prirodi: i ono malo neobično stvorenje koje me je posmatralo bela lica i ruku što štrče u mraku, i one oči pune užasa koje su se kretale tamo gde je sve bilo mirno. Izgledalo je kao da se nalazim pred pravom utvarom. Pomislila sam da je posredi neka minijaturna avet, poluvila, polukepec, o kojima je Besi uveče pričala da iz paprati na pustim ledinama izlaze pred zakašnele putnike. Vratih se sedištu.

Od tog trenutka obuze me neko sujeverje, ali ono još nije potpuno ovladalo mnome. Krv je još vrila u meni. Duh pobunjenog roba još me je držao svojom ogorčenom snagom. Trebalo je da sprečim naglo oživljavanje sećanja na prošlost pre nego što utonem u mučnu sadašnjost.

Sva grubijanstva Džona Rida, sva nadmena ravnodušnost njegovih sestara, sva mrskost njegove majke, sva pristrasnost posluge – sve se vrtele u mojoj uzburkanoj glavi kao mračni talog na dnu bunara. Zašto ja uvek patim, zašto me uvek muče, uvek optužuju, uvek osuđuju? Zašto im nikada nisam po volji? Zašto uzalud da pokušavam da zadobijem nečiju naklonost? Elajza, tvrdoglava i sebična, bila je poštovana. Džordžijanu, koja je imala užasan karakter, drsko držanje i oštru osvetoljubivost, svi su podnosili. Njena lepota, njeni rumeni obrazi i zlačani uvojci toliko su očaravali one koji su je gledali da su zaboravljali njene greške. Kad je reč o Džonu, njemu niko nije pretio, niko ga nije kažnjavao, iako je zavrtao šije golubovima, ubijao piliće, huškao pse na ovce, kidao grožđe s loze u staklenoj bašti i lomio pupoljke na najređim biljkama. Nazivao je svoju majku „moja starka“; prebacivao joj je ponekad što ima tamnu kožu, sličnu njegovoj; drsko joj je odgovarao; dosta često cepao je i prljao njene svilene haljine; pa ipak, i pored svega toga, ostajao je „njeno milo dete“. Ja, međutim, nisam smela da napravim nikakvu grešku: trudila

sam se samo da ispunim svaku dužnost, i mene su nazivali neposlušnom i dosadnom durljivicom iznad svega, i to od jutra do mraka i od mraka do jutra.

Glava me je još bolela i krvarila usled onog udarca i pada. Ipak, niko nije kaznio Džona zato što me je udario, a pošto sam skočila na njega da se odbranim, na mene je bačena ljaga.

„Nepravda! Nepravda!“, govorio je moj razum podstaknut samrtnim bolom na preke ali trenutne misli, i odluka skovana u istom trenutku nalagala mi je da uteknem od ove nepodnošljive more, da pobegnem, ili, ako se to ne bi moglo izvesti, da mučim sebe glađu i žeđu i da umrem.

Kako je poražena bila moja duša tog sumornog popodneva! Kako su mi misli bile zbrkane, a srce ispunjeno buntovničkim osećanjima! Pa ipak, u kakvom se mraku, u kakvom dubokom neznanju vodila ta duševna borba! Nisam mogla da odgovorim na neprekidno unutarne pitanje *zašto* ja toliko patim. I sada, daleko od tih dana – neću reći posle koliko godina – danas mi je jasno.

Ja sam značila neslogu u Gejtshed holu: tu nisam bila niko i ništa; nisam imala ništa zajedničko s gospođom Rid ili njenom decom, ili njenom potčinjenom poslugom. Ako me nisu voleli, nisam, u stvari, ni ja volela njih. Oni nisu bili obavezni da mare za jedno stvorenje kome nije bilo prijatno među njima, za jedno sasvim različito biće po temperamentu, po sposobnostima, po naklonostima; jedan beskoristan stvor, nespособan da služi njihovim interesima, ili da služi njihovom zadovoljstvu; jedno pokvareno stvorenje koje se bunilo protiv njihovog ponašanja ili preziralo njihovo mišljenje. Znam samo da sam bila sangvinično, sjajno, bezbrižno, bezobzirno, lepuškasto, besno dete – iako bez sredstava i bez prijatelja – gospođa Rid mnogo bi lakše podnosila moje prisustvo, njena deca ukazivala bi mi više drugarstva, posluga bi mi bila naklonjenija, a ne bi od mene pravili strašilo u dečjoj sobi.

Dan je počeo da napušta crvenu sobu; bilo je prošlo četiri sata i oblačno popodne pretvaralo se u tmurni sumrak. Slušala sam kako je kiša bez prestanka udarala o prozorska okna na stepeništu, a vetar zavijao kroz šiblje iza hola. Malo-pomalo ledila sam se kao kamen i sva hrabrost me je napustila. Moje uobičajeno raspoloženje, stvoreno poniženjem, sumnjom i osećanjem napuštenosti, palo je kao pokrivač na žeravicu moje ljutnje. Ceo svet govorio je da sam nevaljala, i možda sam

to zaista i bila. Pomišljala sam čak i da sebe umorim glađu. To je, zacemento, bio zločin. Ipak, da li sam spremna da umrem i da li je grobnica u crkvi Gejtsheda bila privlačan cilj? Pričali su mi da je u toj grobnici sahranjen gospodin Rid. I sama pomisao na njega ulivala mi je još veći strah. Nisam ga zapamtila, ali znala sam da je on bio moj jedini ujak – brat moje majke – da me je uzeo u svoj dom kada sam ostala bez roditelja, i da je u poslednjim trenucima tražio obećanje od gospođe Rid da će me čuvati i vaspitati kao svoju decu. Gospođa Rid verovatno je smatrala da je ispunila obećanje, i ona ga je, zaista, održala onoliko koliko je njena priroda dozvoljavala. Ali kako je mogla da zavoli jednog uljeza koji nije bio od njenog roda i za koga je, posle muževljeve smrti, nije ništa vezivalo? Morala je zaista biti ljuta što je bila u obavezi da izigrava roditelja jednom čudnovatom detetu koje nije mogla da voli, i da većito trpi jednu tuđinku u svom porodičnom krugu.

Čudna misao došla mi je na pamet. Nisam sumnjala – nikad nisam posumnjala: da je gospodin Rid živ, on bi se bolje ponašao prema meni. I sada, posmatrajući belu postelju i tamno osenčene zidove – s vremena na vreme upućujući zastrašen pogled na mračno ogledalo – setila sam se šta sam slušala o mrtvima uznemirenim u grobu zato što su njihove poslednje želje bile narušene; kako se vraćaju na zemlju da kazne zbog prekršene reči i da osvete potištene. Mislila sam da bi duh gospodina Rida, mučen nevoljama deteta svoje sestre, mogao da napusti svoj večni mir – pa ma bio u grobnici pored crkve, ili dalje, u nekom nepoznatom svetu, gde odlaze umrli – i da mi se javi u ovoj sobi. Obrisah suze i uguših jecaje iz straha da odjek jednog jačeg bola ne probudi neki natprirodni glas koji bi hteo da me uteši, ili da iz senke ne istera neko blaženo lice koje me posmatra s mnogo saučešća. Ta pomisao, po mojoj teoriji utešna, bila bi užasna ako bi se ostvarila, i zato iz sve snage pokušah da je odbacim. Trudila sam se da budem odlučna. Pošto sam sklonila kosu sa očiju, ispravila sam glavu i pokušala da smelije gledam u mračnu sobu. U tom trenutku neka svetlost pojavi se na zidu. Da li je to, pitala sam se, beo mesečev zrak koji se probijao kroz pukotinu na zavesi? Ne, mesec je bio miran, a ova svetlost se kretala. Dok sam posmatrala, taj zrak svetlosti klizio je ka tavanici i zadrhtao je nad mojom glavom. Sada mogu da tvrdim da je taj zračak svetlosti, sudeći po svemu, bio odsjaj svetiljke koju je neko nosio prelazeći preko travnjaka, ali onda, preplašena i napetih

živaca, pomislila sam da je taj zrak, koji je brzo iščezao, bio vesnik neke vizije sa onog sveta. Srce mi je naglo zakucalo, glava gorela. Neki šum, koji mi se učinio kao lepet krila, zvonio mi je u ušima. Pričinilo mi se da je neko tu, blizu mene. Počeh da se gušim, nisam više mogla da izdržim, potrčah ka vratima i očajnički zatresoh bravu. Koraci se začuše u hodniku, ključ škripnu u bravi i Besi i gospođica Abot udoše u sobu.

„Gospođice Ejr, jeste li bolesni?“, upita Besi.

„Kakva paklena vika! Krv mi se uzburkala!“, uzviknu gospođica Abot.

„Vodite me, pustite me u dečju sobu!“, vikala sam.

„Zašto, da vam nije rđavo? Da niste što videli?“, ponovo upita Besi.

„Oh! Spazila sam neku svetlost i pomislila da se pojavljuje neka avet.“ Zgrabila sam Besi za ruku i ona me nije odgurnula.

„Namerno je vriskala“, izjavi gospođica Abot sa izvesnim gađenjem, „i to kakav vrisak! Da je bila na mukama, mogao bi je čovek opravdati, ali ona je samo želela da nas namami ovamo. Znam ja njene marifetluke.“

„Šta je to sad opet?“, upita naglo drugi glas, i gospođa Rid uđe u sobu s kapicom navučenom kao jedro, dok su joj suknje jako šuštale. „Abot i Besi, mislim da sam vam naredila da Džejn Ejr neće izići iz crvene sobe sve dok ja lično ne dođem da je potražim.“

„Gospođica Džejn vrisnula je tako glasno, gospođo“, pokuša Besi da se zauzme.

„Pustite je!“, bio je njen jedini odgovor. „Pustite Besine ruke, dete, nećete uspeti da iziđete na taj način, budite u to sigurni. Užasno mrzim izveštačenost, naročito kod dece. Moja je dužnost da vam kažem da vaši marifetluci neće proći. Ostaćete tu još jedan sat, i kada budete potpuno pokorni i mirni, tad ću vas osloboditi.“

„Oh, ujna! Smilujte se! Oprostite mi! Ne mogu više da izdržim, kažite me na neki drugi način! Umreću ako...“

„Mir! Ova silovitost je – odvratna“, reče ona i nesumnjivo je i nalazila da je tako. U njenim očima nazrela sam razbesnele strasti jedne podle duše i opasnu dvoličnost.

Pošto su se Besi i gospođica Abot udaljile, gospođa Rid, netrpeljiva zbog mog divljeg jecanja i pomahnitalosti, naglo me je gurnula u sobu i zaključala bez ijedne reči. Čula sam kako se udaljava i ubrzo sam dobila nastup. Ta scena završila se mojom nesvesnicom.

Prvo čega se sećam bilo je da sam se probudila sa osećanjem teške noćne more, koja me je još gušila. Kao da sam pred sobom videla strašno usijanju peć koja je bila pregrađena crnim šipkama. Čula sam, takođe, neke glasove, koji kao da su bili prigušeni vodom ili vetrom. Uzbuđenje, nezvesnost, ili ono osećanje strave koje me nije napuštalo, pomutilo je moja čula. Osetila sam, zatim, kao da me neko dodiruje, podiže i pomaže mi da sednem, i to nežnije nego što se meni ikad dotle desilo. Naslonila sam glavu na jastuk ili na ruku i bilo mi je dobro.

Nekoliko trenutaka docnije ovo moje nejasno čuđenje bilo je razjašnjeno: znala sam sigurno da se nalazim u svojoj postelji i da je onaj crveni plamen bila vatra u dečjoj sobi. Bila je noć, sveća je gorela na stolu. Besi je stajala u podnožju postelje s lavorom u ruci, dok je jedan gospodin nagnut nada mnom sedeo na stolici pored moga jastuka.

Osetila sam da mi je laknulo; bila sam ubeđena da sam potpuno sigurna kada sam primetila da se u sobi nalazi stranac, koji nije bio iz Gejtsheda, niti rođak gospođe Rid. Okrenuvši glavu od Besi, čije mi je prisustvo bilo mnogo manje neprijatno nego prisustvo gospođice Abot, posmatrala sam lice tog gospodina. Dobro sam ga poznavala. Bio je to gospodin Lojd, apotekar, koga je gospođa Rid ponekad zvala kada bi posluga bila bolesna. Za sebe i svoju decu obično je zvala lekara.

„Dobro, ko sam ja?“, upita on.

Izgovorih njegovo ime, u isto vreme pruživši mu ruku, koju je on prihvatio, i smešeći se rekao: „Uskoro ćemo biti sasvim dobro.“ Zatim me je položio na jastuk i, okrenuvši se Besi, naredio joj da dobro pazi da me niko ne uznemirava u toku noći. Pošto je izdao dalja uputstva i dodao da će me posetiti sutradan, otišao je, na moju veliku žalost. Osećala sam se tako zaštićeno dok je sedeo uz moje uzglavlje, a kada je zatvorio vrata za sobom, učinilo mi se da se cela soba ponovo zamračila, i teška tuga ponovo se svalila na moju dušu.

„Čini li vam se da ćete zaspasti, gospođice?“, upita Besi dosta blago.

Jedva sam se usudila da joj odgovorim, jer sam se bojala da bi naredna rečenica mogla da bude gruba.

„Pokušaću.“

„Da li biste želeli da popijete što, ili da jedete?“

„Ne. Hvala, Besi.“

„Onda idem da spavam, jer je već prošla ponoć, ali me možete pozvati ako bi vam što u toku noći zatrebalo.“

Zaista, kakva divna učtivost! To me je ohrabrilo da upitam:

„Besi, šta se dogodilo sa mnom? Jesam li bolesna?“

„Pozlilo vam je, svakako zbog toga što ste mnogo plakali u crvenoj sobi. Uskoro će vam biti bolje.“

Besi je ušla u odeljenje za posluđu koje je bilo pored moje sobe. Čula sam kako kaže:

„Saro, dođite da spavate sa mnom u dečjoj sobi. Ni za živu glavu ne smem da ostanem sama preko noći sa ovim jadnim detetom. Može da umre. Čudno je kako je dobila taj napad, i pitam se da li nije nešto videla. Gospođa je bila odviše gruba.“

Sara je došla i obe su legle u postelju. Šaputale su punih pola sata pre nego što su zaspale. Čula sam odlomke njihovog razgovora, iz čega sam isuviše dobro mogla da zaključim o čemu je bilo reči.

„Nešto je prošlo pokraj nje obučen u belo i iščezlo... Veliki crni pas išao je za njim... Tripud jasno kucanje na sobnim vratima... Svetlost na groblju baš iznad njegovog groba...“, i tako dalje.

Najzad su obe zaspale. Vatra i sveće su se ugasile. Za mene se bdenje u ovoj dugoj noći pretvorilo u tegobnu nesanicu, a sva moja čula bila su napeta od straha, koji samo deca mogu da oseće.

Nikakva ozbiljna ni duža bolest nije propratila ovaj događaj u crvenoj sobi. Moji živci pretrpeli su šok, čije posledice i danas osećam. Da, gospođo Rid, vama imam da zahvalim za izvesne duševne patnje. Ali treba da vam oprostim, jer niste znali šta ste radili; dok ste mi slamali srce, verovali ste samo da iskorenjujete moje rdave sklonosti.

Sutradan oko podne ustala sam, obukla se, i umotana u šal sela kraj vatre u dečjoj sobi. Osećala sam umor, ali moj najveći bol bila je neiskazana tuga – ona mi je nagonila neme suze. Čim bih obrisala jednu slanu kap, naišla bi druga. Pa ipak, mislila sam da treba da budem srećna, jer niko od Ridovih nije bio u sobi, svi su otišli kolima sa svojom mamom. Isto tako, gospođica Abot šila je u drugoj sobi, a Besi, sklanjajući igračke i uređujući fioke, uputila bi mi s vremena na vreme pokoju reč, neobično ljubazno. Ovakvo ophođenje trebalo je da bude za mene rajski mir, jer

sam bila naviknuta na život pun neprekidnih grdnji i progona bez milosti, ali, u stvari, moji iskidani živci bili su u takvom stanju da nikakva tišina nije mogla da ih umiri i nikakvo zadovoljstvo da ih prijatno uzbuđi.

Besi je sišla u kuhinju i donela kolač na jednom šarenom porcelanskom tanjiru, na kome su naslikane rajske ptice s gnezdom u ružinim pupoljcima, a koji je sada, kao i ranije, u meni izazivao neobično divljenje. Često sam tražila da mi se dozvoli da držim taj tanjir u rukama, da bih ga izbliza mogla zagledati, ali mi je uvek stavljano do znanja da nisam dostojna takvih povlastica. Međutim, taj dragoceni tanjir stavljen je sada na moje koleno i meni je srdačno ponuđeno da pojedem parče izvrsnog kolača koji je bio na njemu. Uzaludna milost, koja je, kao sve druge milosti, davno željene, došla odveć kasno! Nisam mogla da jedem kolač. I ptičje perje i boje cveća izgledali su mi neobično izbledelo. Ostavila sam i tanjir i kolač na stranu. Besi me je upitala da li bih želela neku knjigu. Reč *knjiga* delovala je na mene kao osobit podstrek i zamolila sam je da mi doda *Guliverova putovanja* iz biblioteke. Tu sam knjigu često prelistavala s velikim zadovoljstvom. Smatrala sam da je ta pripovetka stvarnost i ona me je više zainteresovala nego vilinske priče. Uzalud sam tražila šumske vile među lišćem i cvećem, ispod pečuraka ili bršljana na starinskim zidinama; najzad sam uvidela žalosnu istinu da su sve one otišle iz Engleske u neku daleku divlju zemlju, gde su šume gušće i gde je naseljenost retka. Nasuprot tome, Liliput i Brobdingnag bili su, po mome verovanju, stvarni delovi Zemljine površine; nisam ni posumnjala da bih jednog dana, krenuvši na dugo putovanje, mogla sopstvenim očima da vidim mala polja, kućice i drveće, smanjeni svet, kravice, ovčice i ptičice iz toga carstva; žitna polja visoka kao šuma, džinovske pse, ogromne mačke, žene i ljude kao kule. Pa ipak, kada mi je ta omiljena knjiga došla u ruke, kada sam prevrtala listove i tražila divne slike koje su me dosad zanosile i koje sam ranije lako mogla da pronađem, sada su mi se učinile jezive i sumorne. Džinovi su bili kao mršave aveti, Liliputanci zlobni, zastrašeni kepeci, Guliver najočajinja skitnica u najgroznijim i najopasnijim krajevima. Sklopila sam knjigu, koju više nisam mogla da prelistavam, i stavila je na sto pored netaknutog kolača.

Besi je tek završila brisanje prašine i spremanje sobe, i pošto je oprala ruke, otvorila je jednu fioku punu divnih svilenih i satenskih zamotuljaka i počela da šije novu kapu za Džordžijaninu lutku. Istovremeno je pevala:

Džejn Ejr

Kada smo ko Cigani skitali, davno, davno...

Često sam slušala tu pesmu i uvek s naročitim uživanjem, jer Besi je imala sladak glas, bar tako se meni činilo. Ali sada, iako je njen glas još bio prijatan, zaključila sam da je ta melodija neopisivo tužna. Ponekad, zauzeta poslom, ona je ponavljala taj refren lagano i čežnjivo: „davno, davno“ zvučalo je kao najžalosnija kadenca neke pogrebne pesme. Prešla je na drugu baladu, koja je ovoga puta zaista ličila na žalopojku i koja me je rasplakala.

*Noge mi ranjave, udovi umorni,
a put je dalek i skoro će seta
večernja pasti na planine divlje,
na mračnu stazu jednog siročeta.*

*Zašto me poslaše samoga daleko,
u pustu gde samo kamen siv se sreta?
Ljudi su surovi i samo anđeli
bde nad koracima jadnog siročeta.*

*Ipak slatko noćni povetarac duva,
vedro je, nigde oblaka u letu.
I bog zaštitu u milosti pruža,
nadu i utehu jadnom siročetu.*

*Čak i kad bih pao sa slomljena mosta,
zaveden zalutah, izgubih metu,
s blagoslovom moj bi otac ipak
pružio zagrljaj jadnom siročetu.*

*Misao ova meni snagu pruža,
iako bez krova lutam slično psetu,
nebo je streha gde me odmor čeka,
bog je prijatelj jadnom siročetu.*

„Hajde, gospođice Džejn, nemojte plakati“, reče Besi kad je završila. Ona je isto tako mogla da kaže i vatri: „Ne gori.“ Ali kako bi mogla da pogodi moju bolećivost?

U toku jutra ponovo je došao gospodin Lojd.

„Šta, već ste ustali?“, reče ulazeći u dečju sobu. „Pa lepo, dadiljo, kako joj je?“

Besi je odgovorila da sam vrlo dobro.

„Ali onda bi trebalo da izgleda veselije. Hodite, gospođice Džejn. Vaše ime je Džejn, ako se ne varam?“

„Da, gospodine, Džejn Ejr.“

„Pa lepo, vi ste plakali, Džejn Ejr. Možete li mi reći zbog čega? Da li vas što boli?“

„Ne, gospodine.“

„Oh, čini mi se da je plakala zato što nije mogla da se izveze s gospodom u šetnju“, umeša se Besi.

„Svakako ne. Ona je već velika za takve tričarije.“

I ja sam tako mislila; i kako je moje samopouzdanje bilo pogođeno hladnim optužbama, odgovorih naglo: „Nikada u životu ne bih plakala za takvo što. Mrzim vožnju kolima. Plačem jer sam nesrećna.“

„Ah, pobogu, gospođice!“, reče Besi.

Dobri apotekar izgledao je malo zgranuto. Stajala sam pred njim i on me je posmatrao prodornim pogledom: njegove oči bile su male i sive, ne mnogo svetle, ali bih sada smela da kažem da su bile pronicljive. Njegove crte bile su stroge, pa ipak, imao je dobroćudno lice. Pošto me je posmatrao nekoliko trenutaka, rekao je:

„Od čega ste se juče razboleli?“

„Pala je“, reče Besi upadajući u reč.

„Pala? Zar opet kao beba? Zar ona u svojim godinama ne ume da hoda? Ona svakako ima osam do deset godina.“

„Gurnuli su me“, bilo je moje drsko objašnjenje, koje mi je nametao moj smrtno uvređeni ponos, „ali se nisam od toga razbolela!“, dodadoh dok je gospodin Lojd šmrkao burmut.

Pošto je vratio burmuticu u džep prsluka, zvono je glasno pozvalo poslugu na ručak. Znao je za koga je to.

„Ovo je za vas, dadiljo“, reče on, „možete ići. Održaću lekciju gospođici Džejn dok se ne vratite.“